

Sygn. akt II C 723/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 listopada 2014 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie II Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Katarzyna Wasieńczuk

Protokolant: Karolina Szewczak

po rozpoznaniu na rozprawie w Warszawie w dniu 30 października 2014 r. sprawy

z powództwa Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Starostę Powiatu (...), Ministra Finansów, Ministra Skarbu Państwa i Wojewodę (...)

z udziałem Prokuratora Okręgowego w Warszawie

o zapłatę

I. oddała powództwo

II. zasądza od Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. na rzecz Skarbu Państwa Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 7 200 zł (siedem tysięcy dwieście złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego

Sygn. akt II C 723/09

UZASADNIENIE

Pozwem z 8 maja 2009 r. Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) z siedzibą w K. wniosło o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez: Starostę Powiatu (...), Agencję Nieruchomości Rolnych i Ministra Finansów kwoty 27 608 278 zł tytułem odszkodowania w zamian za należącą do Towarzystwa nieruchomość położoną w R. gm. Z., objętą księgą wieczystą nr (...), składającą się z działek: (...) o pow. 12,93 ha, (...) o pow. 10,37 ha, części działki nr (...) o pow. 5, (...), działki nr (...) o pow. 0,02 ha, części działki (...) o pow. 40,1786 ha, o łącznej pow. 69, (...). Stwierdziło, że nieruchomość ta została bezprawnie przejęta przez Skarb Państwa w latach 50 XX w. z powołaniem się na przepisy ustawy z 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego, a których własność nie może zostać przywrócona Towarzystwu z uwagi na trudne do przezwyciężenia przeszkody. Wskazało, że naprawienie wskazanej szkody może polegać na przeniesieniu na powoda własności odpowiednich nieruchomości zamiennych, których wartość odpowiadać będzie kwocie 27 608 278 zł, wchodzących w skład Państwowego Funduszu Ziemi, będącego częścią Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa i znajdującego się w dyspozycji Agencji Nieruchomości Rolnych z siedzibą w W. i powołało się na art. 63 ust. 1 pkt 2 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w R. P. (dalej „ustawa”) w zw. z § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z 21 grudnia 1990 r. w sprawie wyłączenia nieruchomości zamiennych lub nakładania obowiązku zapłaty odszkodowania na rzecz kościelnych osób prawnych. Gdyby regulacja w sposób wyżej przedstawiony była niemożliwa wniosło o zapłatę powodowi przez Skarb Państwa, reprezentowany przez Ministra Finansów, kwoty 27 608 278 zł, na podstawie art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy w zw. z § 4 ust. 1 cytowanego rozporządzenia Rady Ministrów z 21 grudnia 1990 r. Ponadto powód wniósł o zobowiązanie Skarbu Państwa reprezentowanego przez Agencję Nieruchomości Rolnych do złożenia w terminie dwóch tygodni od daty doręczenia pozwu pisma procesowego, w którym określi, czy dokonanie regulacji w sposób przewidziany w art. 63

ust. 1 pkt 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w R. P. jest możliwe, a jeżeli tak, wskaże równocześnie konkretne nieruchomości zamienne, których wartość odpowiadać będzie kwocie 27 608 278 zł, pod rygorem przyjęcia, że jego roszczenie może zostać zaspokojone tylko w sposób przewidziany w art. 63 ust. 1 pkt 3 cytowanej ustawy. Wniósł także o zasądzenie na jego rzecz od pozwanego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, wg norm przepisanych. Podkreślił, że należąca do niego nieruchomość nie mogła być przejęta na własność Skarbu Państwa w trybie przepisów ustawy o dobrach martwej ręki, gdyż ustawa ta odnosiła się tylko do nieruchomości należących do związków wyznaniowych, a powód nie zaliczał się do żadnej z kategorii podmiotów wymienionych w art. 4 ust. 1 tej ustawy. Wskazał, że w związku z tym należy uznać, że nieruchomość należąca do Towarzystwa została przejęta bez podstawy prawnej. Podkreślił, że po odebraniu nieruchomości w R. Towarzystwo zaprzestało faktycznie wykonywania swojej działalności i tego też względu nie podjęło działań zmierzających do spełnienia wymogów określonych w § 1 rozporządzenia w sprawie przystosowania stowarzyszeń do przepisów prawa o stowarzyszeniach. Zaznaczył, że jego roszczenie zostało ograniczone tylko do tych obecnie istniejących działek ewidencyjnych, których tożsamość z dawnymi parcelami katastralnymi udało się ustalić w sposób niebudzący wątpliwości, tj. odnośnie nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...), składającej się z działek: (...) o pow. 12,93 ha, (...) o pow. 10,37 ha, części działki nr (...) o pow. 5, (...), działki nr (...) o pow. 0,02 ha, części działki (...) o pow. 40,1786 ha, o łącznej pow. 69, (...), objętej księgą wieczystą nr (...), składającej się z działki nr (...) o pow. 0,1136 ha oraz objętej księgą wieczystą nr (...), składającej się z działek: część dz. ew. nr (...) o pow. 2,59 ha, cz. dz. ew. nr (...) o pow. 0,10 ha, dz. ew. nr (...) o pow. 6,3708 ha, dz. ew. nr (...) o pow. 0,29 ha, dz. ew. nr (...) o pow. 3,2484 ha, dz. ew. nr (...) o pow. 1,0073 ha, o łącznej powierzchni 13,6065 ha. Wyjaśniło, że za dwie ostatnie nieruchomości uzyskało zaspokojenie w postaci odszkodowania w kwocie 14 863 550 zł, natomiast za pierwszą nieruchomość roszczenie zostało, w postępowaniu regulacyjnym, zaspokojone do kwoty 62 565 122 zł, a w rezultacie do zaspokojenia pozostało roszczenie w wysokości 27 608 278 zł. Podkreśliło, że zachowało termin na zgłoszenie niniejszego roszczenia, gdyż zgodnie z art. 64 ust. 2 ustawy wyznaniowej, w wypadku niezgodnienia orzeczenia przez Komisję Majątkową, kościelna osoba prawna ma możliwość dochodzenia swego roszczenia na drodze postępowania sądowego, przy czym pozew w sprawie musi zostać złożony w terminie sześciu miesięcy, licząc od dnia doręczenia zawiadomienia o niezgodnieniu orzeczenia pod rygorem jego wygaśnięcia. Stwierdził, że w niniejszej sprawie termin ten upływał w dniu 3 czerwca 2009 r., a zatem został zachowany. Podkreślił, że Komisja co do zasady uwzględniła jego roszczenia, a sąd powszechny jest związany przedstawionym stanowiskiem Komisji Majątkowej. (pozew k. 2-17).

Pismem procesowym z 8 czerwca 2009 r. powód sprecyzował żądanie pozwu wskazując, że na podstawie art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy w zw. z § 4 ust. 1 cytowanego wcześniej rozporządzenia, domaga się, zasądzenia od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Finansów na jego rzecz kwoty 27 608 278 zł tytułem odszkodowania za należące do Towarzystwa nieruchomości, które zostały bezprawnie przejęte przez Skarb Państwa w latach 50 XX w. z powołaniem się na przepisy ustawy z 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (k. 259-263).

W odpowiedzi na pozew z 23 grudnia 2009 r. Skarb Państwa reprezentowany przez Starostę Powiatu (...), Agencję Nieruchomości Rolnych i Ministra Finansów wniósł o oddalenie powództwa, zawieszenie postępowania do czasu zakończenia postępowania karnego toczącego się w Prokuraturze Okręgowej w Gliwicach oraz o zasądzenie na jego rzecz od pozwanego kosztów zastępstwa procesowego. W uzasadnieniu podniósł zarzut braku legitymacji czynnej powoda do wytoczenia niniejszego powództwa, zarzut wygaśnięcia roszczenia, a także zakwestionował powództwo co do zasady i co do wysokości. Wskazał, że Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. - P., z siedzibą w K. (wpisane do rejestru handlowego w 1991 roku na wniosek Komitetu Założycielskiego Stowarzyszenia) nie jest tą samą osobą prawną co Towarzystwo zlikwidowane w 1950 roku. Stwierdził, że w niniejszej sprawie nie ma miejsca „restytucja” stowarzyszenia, lecz powstanie nowego, nawiązującego nazwą i statutem do tradycji stowarzyszenia rozwiązanego. Wskazał, że powód nie wykazał swojego następstwa prawnego po Towarzystwie Pomocy dla Bezdomnych im. (...) z siedzibą w K., a zatem nie wykazał swojej legitymacji czynnej do wytoczenia niniejszego powództwa. Pozwany podniósł także zarzut wygaśnięcia roszczenia wskazując, że powód nie złożył w terminie wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego, wskazał, że termin na jego zgłoszenie, zgodnie z treścią art. 2 ustawy o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w R. P. upłynął w dniu 31 grudnia 1992 r., a zatem

na podstawie art. 62 ust. 3 zd. 2 ustawy roszczenie powoda wygasło. Pozwany zakwestionował ponadto wysokość zgłoszonego przez powoda roszczenia, wskazując, że w sprawie zapadło więcej niż 11 orzeczeń częściowych, a także zawarto dwie ugody, których powód mógł nie uwzględnić przy określaniu wysokości roszczenia. Zakwestionował także dołączone do pozwu operaty szacunkowe podnosząc, że mają one charakter dokumentów prywatnych (k. 300-311).

Postanowieniem z 6 lutego 2012 r. Sąd ustalił, że właściwymi jednostkami organizacyjnymi uprawnionymi do reprezentowania pozwanego Skarbu Państwa w niniejszej sprawie są: Starosta Powiatu (...), Minister Finansów i Minister Skarbu Państwa, zaś postanowieniem z 14 marca 2012 r. Sąd wezwał ponadto do udziału w sprawie w charakterze jednostki organizacyjnej uprawnionej do reprezentowania Skarbu Państwa w niniejszej sprawie Wojewodę (...) (postanowienie z 6 lutego 2012 r. k. 1706, postanowienie z 14 marca 2012 r. k. 1715).

W dniu 26 stycznia 2010 r. udział w niniejszej sprawie zgłosił Prokurator Okręgowy w Warszawie (k. 316).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 26 listopada 1936 r. Kuria Książęco-Metropolitalna zatwierdziła statut Towarzystwa pomocy dla Bezdomych im. (...) w K. oraz nadała mu kościelną osobowość prawną. Towarzystwo było publiczną kościelną osobą prawną (kanon 116). Na mocy decyzji Wojewody (...) z 5 czerwca 1937 r., nr (...), wydanej na podstawie art. 21 prawa o stowarzyszeniach z 17 października 1932 r. (Dz. U. R.P. Nr 94, poz. 808), Stowarzyszenie Towarzystwo Pomocy dla Bezdomych im. (...) w K. wpisano do rejestru stowarzyszeń i związków Urzędu Wojewódzkiego (...) pod nr (...). Towarzystwo posiadało osobowość prawną od chwili wpisania do rejestru stowarzyszeń. Zgodnie z § 24 statutu stowarzyszenie może być rozwiązane na zasadzie prawomocnej uchwały Walnego Zgromadzenia, zatwierdzonej przez B. Diecezjalnego wykonującego nadzór (informacja o zatwierdzeniu statutu k. 348, statut k. 1835-1840).

W dniu 16 sierpnia 1937 r. Towarzystwo Pomocy dla Bezdomych im. (...) nabyło od A. S. księcia S., arcybiskupa Metropolity (...), nieruchomości rolną położoną w miejscowości R., objętą liczbą wykazu hipotecznego (...) księgi tabularnej Sądu Okręgowego w Krakowie. Zbywca zastrzegł na rzecz (...) (zwanego potocznie: Siostry (...)), na czas: „jak długo Zgromadzenie to prawnie istnieć będzie” - prawo bezpłatnego użytkowania dóbr tabularnych R. (akt notarialny nr Rep. (...) k. 33-39, 829-834, zaświadczenie z księgi wieczystej k. 372, zarządzenie SO w Krakowie k. 828).

Zarządzeniem Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 4 marca 1950 r., na podstawie art. 1 ust. 3 i art. 2 dekretu Prezydenta RP z 16 grudnia 1918 r. (Dz. Pr. P.P., Nr 21, poz. 67) w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego, na przedmiotowej nieruchomości ustanowiony został tymczasowy zarząd państwowy (zarządzenie k. 827).

Na podstawie ustawy z 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki poręczeni proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. R.P. z 1950, Nr 9 poz. 87), w dniu 25 marca 1950 r. dokonano przejęcia na rzecz Państwa, należącej do Towarzystwa Pomocy dla Bezdomych im. (...), nieruchomości ziemskiej R. o łącznej powierzchni 120,37 ha (protokół przejęcia k. 40-43, 588- 591, odpis księgi wieczystej k. 639). Orzeczeniem Wojewódzkiego Pełnomocnika ds. przejęcia dóbr martwej ręki w K. z 17 czerwca 1950 r., nr (...), wyłączono od przejęcia grunt o powierzchni 4 ha, zabudowany dwoma budynkami mieszkalnymi, a także część inwentarza żywego i ruchomości (orzeczenie k. 464).

Towarzystwo Pomocy dla Bezdomych im. (...) przestało istnieć z mocy prawa z dniem 31 lipca 1950 r., na podstawie § 2 rozporządzenia Ministra Spraw Publicznych z 10 marca 1950 r. w sprawie przystosowania stowarzyszeń do przepisów prawa o stowarzyszeniach (Dz. U. z 1950 r., Nr 9 poz. 98), w związku z niezastosowaniem się przez Towarzystwo do postanowienia § 1 rozporządzenia, który stanowił, że stowarzyszenia, istniejące w dniu wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, a opierające swój byt prawny na decyzjach władz administracyjnych lub sądowych, wydanych przed wejściem w życie prawa o stowarzyszeniach, winny do 31 lipca 1950 r. dopełnić wymogów, przewidzianych w art. 12 względnie w art. 19 prawa o stowarzyszeniach. Zgodnie z art. 12 rozporządzenia Prezydenta (...) z 27 października 1932 r. prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 1932 nr 94 poz. 808) osoby w liczbie co najmniej 3, pragnące założyć stowarzyszenie zwykle, zgłaszają o tem na piśmie powiatowej władzy administracji ogólnej miejsca przyszłej siedziby stowarzyszenia, jako bezpośredniej władzy nadzorczej, podając: 1) nazwę stowarzyszenia,

jego cel i środki działania, 2) teren działalności oraz siedzibę stowarzyszenia, 3) swoje imiona i nazwiska, oraz miejsce zamieszkania, 4) sposób powoływania zarządu, 5) sposób wstępowania i ustępowania członków, 6) sposób rozwiązania się stowarzyszenia. Art. 19 cytowanego rozporządzenia stanowił, że osoby w liczbie co najmniej 15, względnie stowarzyszenie zwykłe, liczące co najmniej 15 członków, pragnące założyć stowarzyszenie, posiadające osobowość prawną względnie uzyskać prawa takiego stowarzyszenia, wnoszą za pośrednictwem powiatowej władzy administracji ogólnej miejsca przyszłej siedziby stowarzyszenia (bezpośrednia władza nadzorcza) pisemne podanie do odpowiedniej wojewódzkiej władzy administracji ogólnej (władza rejestracyjna) o zarejestrowanie stowarzyszenia, dołączając 4 egzemplarze projektu statutu.

W związku z odebraniem Towarzystwu większości nieruchomości Towarzystwo uznało, że dopełnianie wskazanych wyżej wymogów jest bezcelowe, w związku z czym przestało istnieć z dniem 31 lipca 1950 r.

Kościelna osoba prawna, którą było równoległe Towarzystwo, nie przestała istnieć, gdyż nie została zniesiona przez kompetentną władzę (kanon 120 § 1), jednak po zakończeniu istnienia Towarzystwa jako cywilnej osoby prawnej nie prowadziła żadnej działalności.

Część gospodarstwa rolnego w R. objął najpierw Zespół (...) w K., a następnie, w dniu 1 stycznia 1955 r., przejęła ją i objęła w posiadanie Akademia Rolnicza im. (...) w K.. Od tej daty większa część nieruchomości odebranej Towarzystwu (o pow. ok. 100 ha) pozostawała w posiadaniu Akademii Rolniczej, która z dniem 27 września 1990 r., na podstawie art. 182 ustawy z 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, stała się użytkownikiem wieczystym omawianych gruntów i właścicielem posadowionych na nich budynków. Pozostała część nieruchomości odebranej Towarzystwu znalazła się w użytkowaniu Ministerstwa Obrony Narodowej.

Decyzją z 7 lipca 2006 r. Wojewoda (...) stwierdził nabycie z mocy prawa przez Akademię Rolniczą im. (...) w K., z dniem 1 września 2005 r., prawa własności nieruchomości Skarbu Państwa położonej w miejscowości R., gmina Z., oznaczonej jako działki nr: (...) o pow. 12,93 ha, (...) o pow. 0,02 ha, (...) o pow. 7,33 ha, (...) o pow. 10,37 ha, (...) o pow. 0,07 ha, (...) o pow. 44,32 ha, obręb (...) R., objętej księgą wieczystą Kw nr (...), prowadzoną przez Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych w Krzeszowicach (decyzja k. 510).

W dniu 2 maja 1991 r. Zgromadzenie (...) (...) w K. złożyło do Komisji Majątkowej wnioski o przywrócenie na rzecz Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. prawa własności upaństwowionych nieruchomości. W uzasadnieniu wskazało, że Towarzystwo reaktywuje swoją działalność i złożyło wnioski o rejestrację w Sądzie w celu dopełnienia wymogów wynikających z prawa o stowarzyszeniach (wniosek k. 44-47, 401-463, 592-595).

Postanowieniem Sądu Wojewódzkiego w Krakowie z 11 czerwca 1991 r., wydanym w sprawie Ns Rej St 88/91 do rejestru stowarzyszeń zostało wpisane stowarzyszenie o nazwie Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. - P. z siedzibą w K. (dowód: postanowienie k. 50). W dniu 1 lutego 2007 r. Towarzystwo to zostało wykreślone z rejestru KRS, gdyż uznano, że wniosek o wpisanie tego podmiotu był błędny, a błąd wynikał z niezajomości art. 34 ustawy wyznaniowej (wydruk z KRS k. 350).

W dniu 9 lipca 1991 r. Zgromadzenie Sióstr III Zakonu Św. F. U. (...) w K. złożył oświadczenie, że „ceduje swe prawa wynikające ze złożonego do Komisji Majątkowej wniosku o przywrócenie własności upaństwowionych nieruchomości na rzecz Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K., albowiem Towarzystwo to pomaga nam w gromadzeniu środków na naszą działalność.” (pismo k. 1208).

W dniu 10 lipca 1991 r. Komitet Założycielski Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. złożył do Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów wnioski o uznanie Towarzystwa za osobę prawną w trybie art. 10 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w R. P. (wniosek k. 349). Rozporządzeniem z 22 listopada 1992 r. w sprawie nadania osobowości prawnej Towarzystwu Pomocy dla Bezdomnych im. (...) z siedzibą w K. Minister nadał organizacji kościelnej Kościoła (...) w R. P. pod nazwą „Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych (...)” z siedzibą w K.,

erygowanej przez Arcybiskupa Metropolite (...), osobowość prawną. Towarzystwo uzyskało ponownie cywilnoprawną osobowość prawną z dniem ogłoszenia tego rozporządzenia, tj. 30 listopada 1992 r. (zaświadczenie k. 265).

Na podstawie ugody zawartej w dniu 7 grudnia 1995 r. pomiędzy Towarzystwem Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K., a Akademią Rolniczą im. (...) w K. Towarzystwo przyjęło część działki nr (...), objętej Kw (...), położonej w obrębie R., gmina Z. o pow. 23,06 ha, na zaspokojenie wszystkich roszczeń zgłoszonych wobec Akademii Rolniczej w postępowaniu regulacyjnym, sygn. akt (...), dotyczących majątku w R.. Aneksem z 15 kwietnia 1997 r. strony uaktualniły oznaczenie działki, wskazując, że zwrotowi podlegać będzie część działki (...) i przedmiot zwrotu na rzecz Towarzystwa oznaczono jako działki nr: (...) o pow. 22,63 ha, (...) o pow. 0,10 ha, (...) o pow. 0,14 ha, (...) o pow. 0,05 ha i (...) o pow. 0,18 ha, tj. działki o łącznej powierzchni 23,10 ha (ugoda k. 358, 479, aneks do ugody k. 362, 485).

W dniu 23 maja 1997 r. przed Drugim Zespołem (...) Komisji Majątkowej zawarta została ugoda pomiędzy Domem Generalnym Zgromadzenia (...) w K., a Akademią Rolniczą w K., na podstawie której „przywrócono” na rzecz (...) Generalnego Zgromadzenia (...) prawo własności nieruchomości położonych w miejscowości R., gm. Z., tj. pięciu działek ewidencyjnych o numerach: (...), (...), (...), (...) i (...), o łącznej powierzchni 23,07 ha, objętych księgą wieczystą nr (...), prowadzoną przez Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych w K.. W ugodzie wskazano, że nieruchomości opisane w pkt I. w całości wyczerpują roszczenia wnioskodawcy w stosunku do Akademii Rolniczej im. (...) w K. (ugoda k. 57-58, 489-491, 895-897). W odpowiedzi na wniosek o sprostowanie ugody, pismem z 20 października 1997 r., Komisja Majątkowa poinformowała Akademię Rolniczą im. (...) w K., że ugoda nie zawiera błędów, gdyż Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych nie udowodniło swojej osobowości prawnej jako organizacja kościelna w rozumieniu ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w R. P. i nie mogło być podmiotem ugody. Wskazała, że uprzedni udział Towarzystwa w postępowaniu regulacyjnym był jedynie warunkowy do czasu udowodnienia swojej osobowości prawnej. Stwierdziła, że Towarzystwo nie posiadając waloru kościelnej osoby prawnej nie może skutecznie występować do Komisji Majątkowej z wnioskami rewindykacyjnymi, które jako niedopuszczalne podlegałyby odrzuceniu (k. 59).

W dniu 24 października 2000 r. Zgromadzenie (...) (...) w K. oraz Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K., reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika, złożyli do Komisji Majątkowej wniosek o przywrócenie na rzecz (...) Generalnego Zgromadzenia (...) w K. własności nieruchomości objętych Kw (...), (...) oraz Kw (...) obejmującej działki (...), alternatywnie o przyznaniu odszkodowania na rzecz wnioskodawcy za zabrane nieruchomości w kwocie 46 817 500 zł jako cena rynkowa równowartości gruntu pozostawionego Skarbowi Państwa (wniosek k. 136-138, 656-658). W piśmie z 9 lutego 2001 r., w uzupełnieniu wniosku z 24 października 2000 r. Zgromadzenie (...) (...) w K. oraz Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. wnieśli o przywrócenie na rzecz Domu Generalnego Zgromadzenia (...) w K. własności pierwotnych nieruchomości położonych w R. Gmina Z., woj. (...), objętych Kw (...), obejmującej działki nr (...) oraz objętych Kw nr (...), obejmującej działki nr (...), do wysokości 50 ha, które zostały Zgromadzeniu bezprawnie zagarnięte oraz o przywrócenie na rzecz (...) Prowincjonalnego Zgromadzenia (...) w K. własności pierwotnych nieruchomości położonych w R. Gmina Z., woj. (...), objętych Kw (...), obejmującej działki nr (...) oraz objętych Kw nr (...), obejmującej działki nr (...), do wysokości 50 ha, które zostały Zgromadzeniu bezprawnie zagarnięte (k. 875-878).

W dniu 8 sierpnia 2005 r. Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. złożyło przed Komisją Majątkową wniosek o przyznanie wnioskodawcy, nieruchomości położonej w M., stanowiącej działki ewidencyjne nr (...) o pow. 2,42 ha i nr (...) o pow. 2,82 ha, dla których Sąd Rejonowy Wydział Ksiąg Wieczystych w S. prowadzi księgę wieczystą Kw Nr (...) (k. 1028).

W orzeczeniu częściowym z 22 listopada 2005 r. Komisja Majątkowa, z uwagi na to, iż przywrócenie własności utraconej nieruchomości natrafia na trudne do przewyciężenia przeszkody, przyznała Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennej położonej w M., powiat K., złożonej z działek ewidencyjnych nr (...), o łącznej pow. 5,24 ha, objętej księgą wieczystą nr (...), prowadzoną przez Sąd Rejonowy w Skawinie. W uzasadnieniu wskazała, że Towarzystwo (...) i jego organ nadrzędny Archidiecezja K. „jeszcze w 1991 r.” „(vide pismo z dnia 9 lipca 1991 r.)” w

pełni podtrzymało wniosek złożony przez (...), co uzasadnia przyjęcie ciągłości istnienia Towarzystwa i uwzględnienie jego wniosku o przywrócenie prawa własności (orzeczenie k. 181-185, 502-506, 596-600).

Pismem z 7 grudnia 2005 r. Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. św. (...) w K. wniosło o przyznanie wnioskodawcy odszkodowania w wysokości 15 629 000 zł w związku z brakiem możliwości przyznania nieruchomości zamiennych (pismo k. 195).

Orzeczeniem częściowym z 20 grudnia 2005 r. Towarzystwu Pomocy dla Bezdomnych przyznano odszkodowanie w wysokości 14 863 550 zł za część nieruchomości pozostających w zarządzie Ministerstwa Obrony Narodowej (orzeczenie k. 214-216, 507-509).

Orzeczeniem częściowym z 3 kwietnia 2007 r. Komisja Majątkowa przyznała Towarzystwu Pomocy dla Bezdomnych prawo własności nieruchomości zamiennych położonych w miejscowościach: K. (działka nr (...) o pow. 0,61 ha), B. (działka nr (...) o pow. 4,76 ha) i R. (działki nr (...) o łącznej pow. 1,8 ha) oraz N. (działki nr (...) o pow. 21,96 ha, nr (...) o pow. 0,1578 ha i nr (...) o pow. 11,41 ha) (orzeczenie k. 217-220, 511-514).

Orzeczeniem częściowym z 28 sierpnia 2007 r. przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennej położonej w miejscowości N., składającej się z działek ew. nr (...) o pow. 8,7800 ha, nr (...) o pow. 23,14 ha i nr (...) o pow. 0,5762 ha, obręb (...) N. (orzeczenie k. 221-223, 515-523).

Orzeczeniem częściowym z 27 listopada 2007 r. przyznano Towarzystwu własność nieruchomości zamiennych położonych w miejscowościach: W. (działka nr (...) o pow. 21,86 ha), D. (działka nr (...) o pow. 13,20 ha) i B. (działki nr (...) o pow. 19,0494 ha i (...) o pow. 1,1070 ha) (orzeczenie k. 224-226, 496-498).

Orzeczeniem częściowym z 4 grudnia 2007 r. przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennych położonych w miejscowości L., województwo (...), gmina G., powiat (...), obręb (...), składającej się z działek ewidencyjnych nr (...) o pow. 20,29 ha, nr (...) o pow. 37,47 ha, nr (...) o pow. 16,07 ha i nr 301 o pow. 2,83 ha (orzeczenie k. 227-229, 521-523).

Orzeczeniem częściowym z 11 grudnia 2007 r. przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennej położonej w miejscowości M., składającej się z działek ewidencyjnych nr (...) o pow. 42, (...) i nr (...) o pow. 2,0868 ha (orzeczenie k. 230-232, 524-526).

Orzeczeniem częściowym z 22 stycznia 2008 r., sprostowanym orzeczeniem Komisji Majątkowej z 1 kwietnia 2008 r., przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennych położonych w miejscowościach: Z., Ł., R., S. i Ś., o łącznej powierzchni 380,2729 ha (orzeczenie k. 233-236, 527-530, sprostowanie k. 243-245, 540).

Orzeczeniem częściowym z 5 lutego 2008 r., sprostowanym orzeczeniem Komisji Majątkowej z 1 kwietnia 2008 r., przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennych położonych w miejscowościach: G., Ś., Ż., P. i T., o łącznej powierzchni 177,6271 ha (orzeczenie k. 237-239, 531-533, sprostowanie k. 243).

Orzeczeniem częściowym z 12 lutego 2008 r. przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennej położonej w miejscowości P. o łącznej powierzchni 260,4705 ha (orzeczenie k. 534-536).

Orzeczeniem częściowym z 26 lutego 2008 r. przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennej położonej w miejscowości R. (działka nr (...) o pow. 36,1699 ha) (orzeczenie k. 240-242, 537-542).

Orzeczeniem częściowym z 20 maja 2008 r., sprostowanym orzeczeniem Komisji Majątkowej z 12 sierpnia 2008 r., przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennych położonych w miejscowościach: P., Z., K., Ś., B., Ł. i Z., o łącznej powierzchni 359,5362 ha (orzeczenie k. 246-249, 543-547, sprostowanie k. 551-553).

Orzeczeniem częściowym z 3 czerwca 2008 r. przyznano Towarzystwu prawo własności nieruchomości zamiennej położonej w miejscowości Ł. składającej się z działek o nr.: 17/1, 18/2, 112/3, 14/5, 15/4 i 113/10, o łącznej pow. 5,6106

ha. W uzasadnieniu tego orzeczenia wskazano, że wartość pozostałego do zaspokojenia roszczenia wynosi 26 431 378 zł (orzeczenie k. 250-251, 548-550).

Pismem z 22 września 2008 r. Towarzystwu Pomocy dla Bezdomnych ponagliło Komisję o zakończenie postępowania regulacyjnego (k. 1353-1356).

Zawiadomieniem z 27 listopada 2008 r. Komisja Majątkowa poinformowała uczestników postępowania o niezgodnieniu orzeczenia w sprawie z wniosku Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. o przywrócenie własności nieruchomości (zawiadomienie k. 253-254).

Łącznie w postępowaniu regulacyjnym, za przejętą nieruchomość w miejscowości R. o łącznej powierzchni 120,37 ha powodowe Towarzystwo otrzymało od Skarbu Państwa nieruchomości zamienne o łącznej powierzchni 1 474,9085 ha oraz kwotę 14 863 550 zł, a także zwrot części nieruchomości położonej w R. o powierzchni 23,10 ha, zaś Dom Generalny (...) otrzymał prawo własności nieruchomości położonych w R. o łącznej powierzchni 23,07 ha.

Obecnie część dawnej nieruchomości hipotecznej, objętej L. tab. 281 R. stanowią: część nieruchomości o powierzchni 68,7151 ha, objętej księgą wieczystą nr (...), część nieruchomości o pow. 0,11 ha, objętej księgą wieczystą (...) oraz część nieruchomości o powierzchni 13,9303 ha, objętej księgą wieczystą (...) (opinia biegłego k. 1742-1743).

Pismem z 25 lipca 2005 r. Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) z siedzibą w K. zawiadomiło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych, na podstawie art. 13 ust. 4 pkt 1 ustawy o stosunku państwa do Kościoła (...) w RP, o zmianie nazwy Towarzystwa z dotychczasowej w brzmieniu „Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...)” na „Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...)” (zawiadomienie k. 264, potwierdzenie odbioru k. 264v., zaświadczenie k. 357).

Postanowieniem z 24 września 2008 r. Prokurator Okręgowy w Gliwicach wszczął śledztwo w sprawie poświadczenia nieprawdy w dniu 4 stycznia 2008 r. w P. w operacie szacunkowym określającym wartość rynkową nieruchomości rolnej o powierzchni 1570960 m² położonej w Ś., to jest o przestępstwo z art. 271 § 1 k.k. oraz w sprawie niedopełnienia obowiązków w styczniu 2008 w W. przez osoby obowiązane na podstawie przepisów ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w RP do zajmowania się sprawami majątkowymi Skarbu Państwa i wyrządzenia w mieniu Skarbu Państwa szkody majątkowej w wielkich rozmiarach, tj. o przestępstwo z art. 296 § 1 i § 3 k.k. Sprawa była prowadzona pod sygn. V Ds. 101/08/Sp (pismo k. 317-318).

Powyższy stan faktyczny Sąd oparł na potwierdzonych za zgodność z oryginałem kopiach dokumentów z postępowania regulacyjnego prowadzonego przez Komisję Majątkową, których oryginały znajdowały się w Prokuraturze Okręgowej w Gliwicach, a także z opinii biegłego geodety, określających jakie części nieruchomości objętych aktualnymi księgami wieczystymi, pochodzą z dawnej nieruchomości hipotecznej R.. Opinie zostały sporządzone przez osobę posiadającą odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie, są rzetelne i wiarygodne, choć ostatecznie nie stanowiły istotnego dla rozstrzygnięcia sprawy materiału dowodowego.

Zastrzeżenia pozwanego i wątpliwości Sądu budziło jedynie pisma opatrzone adnotacją z 11 lipca 1991 r. (pismo k. 499), w szczególności w zakresie daty jego powstania, liczby osób podpisanych pod tym pismem i ich personaliów, daty sporządzenia adnotacji „wysłano listem poleconym”, a także faktu wpłynięcia tego pisma do akt postępowania przed Komisją Majątkową. Pismem tym Komitet Organizacyjny „Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K.” zgłosił swoje wstąpienie do postępowania regulacyjnego prowadzonego przez Komisję Majątkową w miejsce dotychczasowego wnioskodawcy Zgromadzenia (...) „(...)” w K. i poparł zgłoszony przez Zgromadzenie wniosek. Pismo to zostało przedstawione w dwóch egzemplarzach (przy czym oba to kopie) – jednym z ww. adnotacją o wysłaniu listem poleconym 11 lipca 1991 r., jednym podpisem bez pieczętki i bez informacji o nadawcy w lewym górnym rogu, a także - w pkt. 2 dotyczącym dokumentów przedstawionych w załączeniu - bez informacji „jak na odwrotnej stronie” oraz drugim bez adnotacji o wysłaniu, ale z dwoma podpisami, jedną pieczętką, informacją o nadawcy i z adnotacją w pkt. 2 „jak na odwrotnej stronie”. Na drugiej stronie – w miejscu adnotacji K. – pisma te różnią się sposobem przystawienia pieczętki K.. Oryginał żadnego z tych pism nie został przez powoda przedstawiony, a Sąd Okręgowy w

Krakowie, Wydział III Karny, który dysponuje aktami Komisji Majątkowej, poinformował, że oryginału tego pisma w aktach nie ma (k. 2016). Na rozprawie w dniu pełnomocnik powoda przyznał, że nie odnalazł tego pisma w aktach Komisji. Pismo to budziło również zastrzeżenia pozwanego, który kwestionował zarówno jego autentyczność jak i fakt złożenia w toku postępowania regulacyjnego i który złożył wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu technik kryminalistycznych na okoliczność ustalenia daty dokonania wpisu odręcznej wzmianki w prawym górnym rogu pisma nr 1 o treści „wysłano listem poleconym”, daty „11 lipca 1991 r.” i podpisu (podpis nieczytelny), czy została ona dokonana w tej samej dacie, którą opatrzone pismo (tj. 11.07.1991 r.), czy została ona dokonana w tym samym czasie, w którym sporządzono pismo, na okoliczność czy maszynowa wzmianka uczyniona na drugiej stronie pisma nr 1 została dokonana w tej samej dacie, w której sporządzono pismo nr 1, czy pisma nr 1 i nr 2 zostały sporządzone w tej samej dacie, a także czy wzmianka uczyniona na piśmie nr 2 o treści: „Komitet Założycielski Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) P. ul. (...), (...)-(...) K.” została dokonana w tej samej dacie, w której sporządzono pozostałą część pisma, zaczynającą się od słów: „Komisja Majątkowa...” oraz biegłego z zakresu badania pisma i dokumentów na okoliczność ustalenia czy wpis wzmianki na piśmie nr 1 o treści: „wysłano listem poleconym”, data „11.07.1991” i podpis – został dokonany przez tę samą osobę, która podpisała pismo nr 1, na okoliczność ustalenia czy wzmianka na piśmie nr 1 była dokonywana przez różne osoby, czy w całości przez jedną osobę, czy pisma nr 1 i nr 2 zostały podpisane i sporządzone w tej samej dacie.

Sąd oddalił ten wniosek postanowieniem wydanym na rozprawie w dniu 30 października 2014 r. uznając, że okoliczność ta nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, gdyż niezależnie od wyniku ustaleń biegłych, po pierwsze brak jest dowodów potwierdzających, że pismo to zostało złożone do akt postępowania toczącego się przed Komisją Majątkową (adnotacja o wysłaniu pisma nie jest wystarczająca, w aktach sprawy brak jest dowodu nadania pisma, a jego oryginału nie ma w aktach Komisji Majątkowej). Wskazać w tym miejscu należy, że zawarta w uzasadnieniu orzeczenia częściowego Komisji Majątkowej z 22 listopada 2005 r. informacja, że „Towarzystwo (...) i jego organ nadrzędny Archidiecezja K. jeszcze w 1991 r. (vide pismo z 9 lipca 1991 r.) w pełni podtrzymało wniosek złożony przez (...)” nie oznacza, że informacja ta dotyczy przedmiotowego pisma, gdyż na kopii pisma złożonego do akt nie ma daty „9 lipca 1991 r.”. Jednocześnie zwrócić należy uwagę, że z 9 lipca 1991 r. pochodzi pismo (...) w K., w którym złożyło ono oświadczenie o cesji swych praw wynikających ze złożonego do Komisji Majątkowej wniosku o przywrócenie własności upaństwowionych nieruchomości na rzecz Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K.. Po drugie, wobec braku oryginału tego pisma, nie ma możliwości zweryfikowania przez kogo zostało ono podpisane. Ponadto - nawet gdyby przyjąć, że ta informacja dotyczy przedmiotowego pisma to i tak, nie można uznać, że stanowiło ono skuteczne złożenie przez powodowe Towarzystwo wniosku o zwrot nieruchomości w toku postępowania regulacyjnego. Wskazać bowiem należy, że z przeprowadzonego w sprawie postępowania dowodowego wynika, że w dacie sporządzenia tego pisma (co musiało mieć miejsce przed wskazaną w piśmie datą jego wysłania, którą wskazano na piśmie), powodowe Towarzystwo nie posiadało osobowości prawnej, zatem w sensie prawnym nie istniało (o czym będzie mowa w dalszej części uzasadnienia). W konsekwencji przeprowadzanie wskazanego dowodu było w ocenie Sądu bezprzedmiotowe, gdyż nie wniosłoby do sprawy żadnych informacji, które ewentualnie przemawiałyby za koniecznością uwzględnienia powództwa. Niezależnie bowiem od tego kiedy i przez kogo zostały naniesione wzmianki i przez kogo zostały te pisma podpisane, nie mogły one wywołać zamierzonych skutków prawnych, co zostanie szerzej omówione w dalszej części uzasadnienia.

Postanowieniem wydanym na rozprawie w dniu 30 października 2014 r. Sąd oddalił także wnioski stron o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu szacowania nieruchomości bowiem okoliczność, która miałaby zostać dowiedziona tym dowodem nie miała znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 227 k.p.c. a contrario). W ocenie Sądu powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie co do samej zasady, a zatem brak było podstaw do prowadzenia postępowania dowodowego na okoliczność wysokości szkody.

Ponadto Sąd oddalił wniosek powoda o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków: A. M., K. W., M. P. i R. C., bowiem wskazana przez powoda okoliczność na jaką świadkowie mieli zostać przesłuchani (tj. ustalenia rzeczywistych przyczyn podjęcia decyzji o niezgodnieniu orzeczenia końcowego w postępowaniu regulacyjnym), również nie miała znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, bowiem, nawet w przypadku uznania przez Sąd, że powództwo

jest zasadne, przyczyny niezgodnienia orzeczenia końcowego w postępowaniu regulacyjnym nie miałyby żadnego wpływu na treść orzeczenia.

Jednocześnie wskazać należy, że operaty szacunkowe złożone przez powoda, jako dokumenty prywatne, zakwestionowane przez pozwanego, podlegały pominięciu, szczególnie w sytuacji, tak nam miejsca niejedna gdy prawidłowość ich sporządzenia jest przedmiotem postępowania karnego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje

W tak ustalonych okolicznościach faktycznych Sąd uznał powództwo, oparte na treści przepisów ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w R. P., za niezasadne w całości.

W myśl art. 61 ust. 1 ustawy na wniosek kościelnych osób prawnych wszczyna się postępowanie, zwane dalej „postępowaniem regulacyjnym”, w przedmiocie przywrócenia im własności upaństwowionych nieruchomości lub ich części:

- 1) nie pozostających we władaniu kościelnych osób prawnych nieruchomości, o których mowa w art. 60 ust. 1 pkt 1, chyba że pozostają one w dniu wejścia w życie ustawy we władaniu innych kościołów i związków wyznaniowych,
- 2) przejętych w toku wykonywania ustawy o dobrach martwej ręki, jeżeli nie wydzielono z nich należnych w myśl tej ustawy gospodarstw rolnych proboszczów lub gruntów, o których mowa w aneksie do protokołu Komisji Wspólnej R. i Episkopatu z dnia 14 kwietnia 1950 r. (tj. jeżeli z gruntów tych nie były wydzielone gospodarstwa rolne do 50 ha dla ordynariuszy diecezji i seminariów duchownych a w przypadku zgromadzeń zakonnych gospodarstwa rolne do 5 ha),
- 3) które należały do zakonów bezhabitowych i stowarzyszeń kościelnych, a zostały przejęte w toku likwidacji dokonanej na podstawie rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z 10 marca 1950 r. w sprawie przystosowania stowarzyszeń do przepisów prawa o stowarzyszeniach (Dz. U. Nr 9, poz. 98),
- 4) mienia fundacji kościelnych,
- 5) przejętych po 1948 roku w trybie egzekucji zaległości podatkowych,
- 6) wywłaszczonych, jeżeli odszkodowanie za wywłaszczoną nieruchomość nie zostało wypłacone lub nie zostało podjęte,
- 6^a) przejętych na podstawie dekretu z 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy (Dz. U. Nr 50, poz. 279),
- 7) przejętych we władanie państwowych jednostek organizacyjnych bez tytułu prawnego, bez względu na późniejsze ustawodawstwo konwalidujące te przejęcia.

W myśl ust. 2 cytowanego przepisu przedmiotem postępowania regulacyjnego może być również przekazanie własności nieruchomości lub ich części:

- 1) w celu przywrócenia w nich sprawowania kultu religijnego lub działalności kościelnych osób prawnych w zakresie, o którym mowa w art. 20 i 39,
- 2) których stan prawny nie jest ustalony, jeżeli nie stoją temu na przeszkodzie prawa osób trzecich.

Zgodnie z art. 63 ust. 1 regulacja może polegać na:

- 1) przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości wymienionych w art. 61 ust. 1 i 2 lub ich części,

2) przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej, gdyby przywrócenie własności natrafiało na trudne do przezwyciężenia przeszkody,

3) przyznaniu odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości, w razie niemożności dokonania regulacji przewidzianych w pkt 1 i 2.

Powołany art. 61 ustawy wraz z art. 60, a także art. 63 tworzą razem instytucję, której istotą jest przywrócenie Kościołowi (...) w naturze określonych składników majątkowych, których został on pozbawiony (art. 63 ust. 1 pkt 1), albo naprawienie wyrządzonej mu szkody w sposób określony w art. 63 ust. 1 pkt 2 i 3. To przywrócenie dokonane zostaje albo z mocy prawa (art. 60), albo przeprowadzone jest na wniosek w szczególnym postępowaniu zwanym regulacyjnym (art. 61). Postępowanie regulacyjne wszczyna się na wniosek kościelnej osoby prawnej, co oznacza, że nie może ono być wszczęte z urzędu. Warunkiem wszczęcia postępowania regulacyjnego było złożenie do Komisji Majątkowej wniosku o wszczęcie postępowania w terminie 2 lat od dnia wejścia w życie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w RP. Przedmiotowa ustawa weszła w życie w dniu 23 maja 1989 r., a zatem termin na składanie wniosków upływał w dniu 23 maja 1991 r. Na podstawie art. 2 ustawy z 11 października 1991 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w R. P.termin ten przedłużono do 31 grudnia 1992 r.

Kościelna osoba prawna, składając wniosek, musiała wykazać swoją legitymację czynną do jego złożenia i popierania, a następnie do nabycia prawa własności, a także okoliczność, że utraciła własność nieruchomości w sposób określony w art. 61 ustawy.

W niniejszej sprawie głównym zarzutem pozwanego Skarbu Państwa, a zarazem osią sporu była legitymacja Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. do występowania z przedmiotowym roszczeniem. Podkreślenia wymaga w tym miejscu, że fakt prowadzenia przez Komisję Majątkową postępowania regulacyjnego z udziałem powodowego Towarzystwa - wbrew twierdzeniom powoda - nie jest dla Sądu wiążący, a posiadanie przez strony odpowiednio legitymacji czynnej i biernej w procesie jest przesłanką zasadniczą, od której istnienia uzależniona jest możliwość uwzględnienia powództwa, zaś jej brak prowadzi do wydania wyroku oddalającego powództwo. Wcześniejsze skuteczne złożenie wniosku w toku postępowania regulacyjnego warunkuje możliwość skutecznego wniesienia powództwa do Sądu w oparciu o art. 4 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w (...). Zarzut strony pozwanej w przedmiocie braku legitymacji czynnej po stronie powodowej należało zatem rozstrzygnąć w pierwszej kolejności.

W ocenie Sądu powyższy zarzut pozwanego jest zasadny.

Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych (...) powstało - jako kościelna i cywilna osoba prawna - w latach trzydziestych XX wieku. Fakt nadania Towarzystwu w 1936 roku osobowości kanonicznej nie przesądzał, na gruncie ówczesnie obowiązujących przepisów o możliwości występowania zrzeszenia wiernych w obrocie cywilnoprawnym. W celu uzyskania osobowości prawnej w dniu 19 czerwca 1937 r. Towarzystwo zostało wpisane do rejestru stowarzyszeń i związków Urzędu Wojewódzkiego (...), na podstawie postanowienia o zarejestrowaniu z 5 czerwca 1937 r. W 1950 roku Towarzystwo utraciło cywilnoprawną osobowość prawną w związku z niedopełnieniem obowiązków wynikających z rozporządzenia w sprawie przystosowania stowarzyszeń do przepisów prawa o stowarzyszeniach. W tym czasie Towarzystwo nie miało już majątku, gdyż należące do niego nieruchomości zostały przejęte w dniu 25 marca 1950 r. w oparciu o przepisy ustawy o dobrach martwej ręki, z tego też względu nie dopełniło formalności wymaganych by nie utraciło osobowości cywilnoprawnej. Te okoliczności były w sprawie bezsporne.

Jednocześnie wskazać należy, że zgodnie z art. 120 § 1 zd. 1 prawa kanonicznego „Osoba prawna ze swej natury trwa nieprzerwanie. Wygasa jednak, jeśli zostanie zniesiona przez kompetentną władzę albo nie działa przez okres stu lat.”. W konsekwencji należy uznać, że Towarzystwo, nadal istniało jako kościelna osoba prawna, gdyż nie zostało zniesione, a odkąd zaniechało działalności (tj. od daty zlikwidowania Towarzystwa jako cywilnej osoby prawnej), nie minął okres 100 lat.

Kościelna osoba prawna pod nazwą Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych (...) z siedzibą w K. ponownie uzyskała cywilną osobowość prawną w dniu 30 listopada 1992 r., na mocy rozporządzenia Ministra – Szefa Rady Ministrów z 22 listopada 1992 r., nadającego mu Towarzystwu osobowość prawną. Rozporządzenie zostało wydane na wniosek komitetu założycielskiego Towarzystwa z 10 lipca 1991 r. o uznanie tego Towarzystwa za osobę prawną w trybie art. 10 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w (...).

W związku z powyższym Sąd uznał, że powodowe Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych imienia (...) z siedzibą w K. jest następcą prawnym Towarzystwa zlikwidowanego 42 lata wcześniej, w 1950 roku. Towarzystwo to, z dniem ogłoszenia rozporządzenia Ministra Szefa Rady Ministrów, nadającego mu Towarzystwu osobowość prawną, tj. 30 listopada 1992 r., ponownie uzyskało cywilną osobowość prawną i mogło samodzielnie działać w obrocie cywilnoprawnym poprzez swoje organy, w tym złożyć wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego. Jak wynika z informacji udzielonej przez sąd karny, w którego dyspozycji znajdują się akta postępowania regulacyjnego, Towarzystwo to wniosku takiego nie złożyło – w aktach Komisji Majątkowej brak jest jakiegokolwiek wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego złożonego po 30 listopada 1992 r. Wniosku takiego nie przedstawił również powód w toku niniejszego postępowania.

Pierwszy wniosek w postępowaniu regulacyjnym jaki został złożony przez reaktywowane Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych imienia (...) z siedzibą w K. pochodzi z 24 października 2000 r. (uzupełniony w dniu 9 lutego 2001 r.; jest to wspólny wniosek Towarzystwa i Zgromadzenia (...). F. U. (...) w K.) i dotyczy żądania przywrócenia prawa własności nieruchomości bądź wypłacenia odszkodowania na rzecz (...) Generalnego Zgromadzenia(...) w K.. Przyznania odszkodowania na swoją rzecz pierwszy raz w toku postępowania regulacyjnego Towarzystwo domagało się wnioskiem z 8 sierpnia 2005 r. Wniosek ten niewątpliwie został złożony po upływie terminu na składanie wniosków o wszczęcie postępowania regulacyjnego.

Podkreślenia wymaga, że niezależnie od możliwości złożenia przez powodowe Towarzystwo wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego po uzyskaniu osobowości prawnej w dniu 30 listopada 1992 r. (termin upływał w dniu 31 grudnia 1992 r.), Towarzystwo miało możliwość złożenia wniosku również we wcześniejszym okresie. Zgodnie bowiem z art. 34 ust. 3 ustawy przed ponownym uzyskaniem cywilnej osobowości prawnej Towarzystwo mogło działać w ramach osobowości prawnej Archidiecezji (...), co oznacza że archidiecezja K. była uprawniona do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego i zwrot nieruchomości należących do Towarzystwa.

Stwierdzić należy, że również Archidiecezja K. nie złożyła w imieniu Towarzystwa wniosku o zwrot nieruchomości w toku postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową. Za wniosek taki nie można uznać wniosku złożonego przez Zgromadzenie (...), mimo wskazania w tym wniosku, że wnoszą o przywrócenie prawa własności nieruchomości na rzecz Towarzystwa, gdyż Zgromadzenie było odrębnym od Towarzystwa podmiotem prawa i nie było uprawnione do działania w imieniu Towarzystwa. Nie można również uznać, że zgromadzenie jak mogła działać w imieniu Archidiecezji (...). Za wniosek taki nie można również uznać (nawet gdyby przyjąć, że pismo z adnotacją z 11 lipca 1992 r. zostało złożone do akt postępowania regulacyjnego) adnotacji K. na drugiej stronie tego pisma. Po pierwsze Kanclerz K. nie jest uprawniony do reprezentowania Archidiecezji - art. 7 ust. 3 pkt 2 ustawy stanowi, że organami archidiecezji jest arcybiskup archidiecezjalny lub administrator archidiecezji, zaś głównym zadaniem kanclerza kurii jest, zgodnie z kanonem 482 § 1 kodeksu prawa kanonicznego, troska o sporządzanie i wysyłanie akt kurialnych oraz strzeżenie ich w archiwum kurii. Powód nie wykazał, że w tym wypadku kanclerz kurii był umocowany do działania w imieniu Archidiecezji. Po drugie Kanclerz K. we wskazanej adnotacji poparł wniosek Zgromadzenia (...), a nie Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. (jak już powyżej wskazano, mimo, że we wniosku Zgromadzenia wskazano, że wnosi o przywrócenie prawa własności nieruchomości na rzecz Towarzystwa, to wniosek taki był nieuprawniony, gdyż Zgromadzenie nie mogło działać w imieniu Towarzystwa). Należy przy tym zwrócić uwagę, że ze złożonego przez Zgromadzenie w toku postępowania regulacyjnego pełnomocnictwa (które zostało złożone w 1994 roku) wynika, że zostało ono udzielone do reprezentowania Zgromadzenia (...) w sprawie związanej z postępowaniem o odzyskanie, znajdującego się w R., majątku Zgromadzenia (k. 212). Także treść dokumentu cesji, sporządzonego przez Zgromadzenie oraz treść ugody zawartej przez Dom Generalny Zgromadzenia (...) w K. z Akademią Rolniczą

w K. świadczą o tym, że w istocie wniosek dotyczył żądania zwrotu nieruchomości na rzecz Zgromadzenia oraz, że Zgromadzenie dążyło w istocie do uzyskania prawa własności nieruchomości na swoją rzecz, a nie do przywrócenia prawa własności utraconych nieruchomości na rzecz Towarzystwa. Zwrócić tu również należy uwagę na Zdaniem Sądu wszystkie te okoliczności, w tym także fakt, że w piśmie do Ministra wskazywano, że w istocie „w świadomości społecznej jest to majątek sióstr”, które „nie mogą posiadać majątku”, że Archidiecezja nigdy w istocie nie poparła wniosku Towarzystwa o zwrot nieruchomości na jego rzecz, a tym bardziej nie złożyła takiego wniosku w imieniu Towarzystwa.

Nie można również uznać, nawet gdyby przyjąć, że pismo z adnotacją o wezwaniu z 11 lipca 1991 r. zostało złożone do akt postępowania regulacyjnego, że to pismo stanowi skuteczny wniosek powodowego Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. o wszczęcie postępowania regulacyjnego, gdyż - jak już powyżej wskazano - w tym czasie Towarzystwo to nie miało osobowości cywilnoprawnej. Podkreślenia wymaga, że Stowarzyszenie o nazwie Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. - P. z siedzibą w K., zarejestrowane postanowieniem Sądu Wojewódzkiego w Krakowie z 11 czerwca 1991 r., w sprawie Ns Rej St 88/91, które zostało wpisane do rejestru stowarzyszeń, a następnie, w dniu 1 lutego 2007 r., wykreślone z rejestru, było odrębnym od powodowego Towarzystwa podmiotem cywilnoprawnym, w żaden sposób (poza ewentualnie składem osobowym i tożsamą nazwą), niepowiązanym z kościelną osobą prawną o tej samej nazwie i niebędącym następcą prawnym Towarzystwa zlikwidowanego w 1950 roku. Podkreślenia bowiem wymaga, że wyłączny tryb nadawania kościelnym osobom prawnym osobowości cywilnoprawnej przewidywał art. 10 ustawy i nie można uznać, że podmiot zarejestrowany w trybie ustawy z 7 kwietnia 1989 r. prawo o stowarzyszeniach, może w jakimkolwiek wypadku zostać uznany za tożsamą osobę prawną z kościelną osobą prawną o tej samej nazwie i następcę prawnego byłego właściciela przedmiotowej nieruchomości. Podmiot ten był całkowicie odrębną, nową osobą prawną. W konsekwencji Sąd uznał, że tak powstała osoba prawna, pomimo zbieżności nazwy i ewentualnego tego samego składu osobowego, była odrębnym podmiotem prawa cywilnego, niepozostającym w jakimkolwiek związku z przedwojennym stowarzyszeniem, a w szczególności niebędąca następcą prawnym Towarzystwa zlikwidowanego w 1950 roku. Nie była to kościelna osoba prawna, ale odrębny podmiot, działający na podstawie przepisów ustawy prawo o stowarzyszeniach. W konsekwencji podmiot ten nie mógł skutecznie złożyć żadnych wniosków w postępowaniu regulacyjnym, gdyż nie był następcą prawnym podmiotu, który utracił własność przedmiotowych nieruchomości. Podkreślenia bowiem wymaga, że roszczenie o zwrot majątku jest prawem przysługującym tylko byłemu właścicielowi majątku, to znaczy osobie prawnej powstałej w wyniku restytucji stowarzyszenia, działającej przez swoje organy statutowe. Dla tej oceny nie ma żadnego znaczenia, czy podmiot zarejestrowany w trybie ustawy o stowarzyszeniach prowadził w okresie swego istnienia jakąkolwiek działalność. Również okoliczność, że ta osoba prawna powstała na skutek pomyłki osób, które chciały uzyskać cywilnoprawną osobowość dla kościelnej osoby prawnej pod nazwą Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K., nie ma dla oceny tej kwestii żadnego znaczenia, szczególnie, że – wobec treści art. 34 ust. 3 ustawy – nie było żadnych przeszkód żeby Towarzystwo złożyło własny wniosek w postępowaniu regulacyjnym za pośrednictwem Archidiecezji, jeszcze przed uzyskaniem cywilnej osobowości prawnej. Ustawodawca wskazuje bowiem, że organizacja kościelna może działać w zakresie stosunków cywilnoprawnych w dwojaki sposób. Może ona działać albo jako kościelna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej prawa polskiego, działająca w ramach kościelnej osoby prawnej, która ją utworzyła albo jako odrębna osoba prawna. Pierwsze z przyjętych rozwiązań oznacza, że organizacja kościelna jest wyodrębniona jedynie organizacyjnie z macierzystego podmiotu i nie działa jako odrębna osoba prawna. Drugie rozwiązanie daje organizacji kościelnej możliwość uzyskania odrębnej osobowości prawnej w trybie określonym w art. 10 cytowanej wyżej ustawy, z czym mamy do czynienia w przypadku powodowego Towarzystwa. Uzyskanie cywilnej osobowości prawnej nie było zatem warunkiem możliwości dochodzenia przez Towarzystwo praw w postępowaniu regulacyjnym.

W niniejszej sprawie postępowanie regulacyjne zostało wszczęte w dniu 2 maja 1991 r. na wniosek Zgromadzenia (...), które nigdy nie było właścicielem przedmiotowej nieruchomości, a jedynie miało prawo jej bezpłatnego użytkowania. Postępowanie regulacyjne zostało zatem zainicjowane przez nieuprawniony podmiot, który następnie pismem z 9 lipca 1991 r. oświadczył, że przenosi „swe prawa wynikające ze zgłoszonego do Komisji Majątkowej Rady Ministrów RP wniosku o przywrócenie własności upaństwowionych nieruchomości na rzecz Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych

im. (...) w K.". W ocenie Sądu takie oświadczenie o „cesji praw” na rzecz Towarzystwa Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. jest bezskuteczne z uwagi na fakt, że Zgromadzenie (...) nie miało prawa dochodzić jakichkolwiek roszczeń w postępowaniu regulacyjnym, dotyczącym przedmiotowej nieruchomości, bowiem nigdy nie było jej właścicielem, nie mogło zatem dokonać cesji żadnych praw, bo żadne prawa nigdy mu nie przysługiwały. Okoliczność, że w „odbiorze społecznym” przedmiotowe nieruchomości stanowiły własność Zgromadzenia nie ma dla oceny tej kwestii żadnego znaczenia.

Wskazać także należy, że brak jest podstaw do działania w imieniu kościelnej osoby prawnej pod nazwą Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K. tworzący o nazwie „Komitet Organizacyjny Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) w K.”, który w piśmie z adnotacją o jego wysłaniu z 11 lipca 1991 r. zgłosił swoje wstąpienie do postępowania regulacyjnego prowadzonego przez Komisję Majątkową w miejsce dotychczasowego wnioskodawcy Zgromadzenia (...) w K. (abstrahując już nawet od tego, że nie ma dowodów na to, że pismo to zostało w ogóle złożone do akt postępowania regulacyjnego). Jak już wskazywano w dniu 11 lipca 1991 r., a tym bardziej przed tą datą, powodowe Towarzystwo nie posiadało cywilnej osobowości prawnej, a więc pomimo wątpliwości co do tożsamości osoby czy osób, które to pismo podpisały, a także wątpliwości co do przedłożenia tego pisma Komisji Majątkowej, należy stwierdzić, że fakt istnienia tego dokumentu nie ma w niniejszej sprawie żadnego znaczenia, gdyż w żadnym wypadku nie można uznać że jest to wniosek powodowego Towarzystwa.

Ponownie podkreślenia wymaga, że powodowe Towarzystwo uzyskało ponownie cywilnoprawną osobowość w dniu 30 listopada 1992 r., po nadaniu mu jej rozporządzeniem Ministra - Szefa Urzędu Rady Ministrów z 22 listopada 1992 r., a zatem przed upływem terminu na zgłaszanie roszczeń, który upłynął w dniu 31 grudnia 1992 r. Miało zatem wystarczająco dużo czasu na skuteczne zgłoszenie swoich roszczeń w postępowaniu regulacyjnym, a mimo to, mając już osobowość prawną, nie wystąpiło do Komisji Majątkowej z żadnym wnioskiem, czy choćby potwierdzeniem złożonych wcześniej wniosków i pism (gdyby to ostatnie uznać za dopuszczalne).

Wskazać należy, że również Komisja Majątkowa, prowadząca postępowanie regulacyjne, informowała w piśmie z 20 października 1997 r., że Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych (...) nie udowodniło swojej osobowości prawnej w rozumieniu przepisów ustawy o stosunku państwa do kościoła katolickiego w RP i w związku z tym udział Towarzystwa w postępowaniu regulacyjnym miał być jedynie warunkowy do czasu udowodnienia swojej osobowości prawnej (k. 59). Ostatecznie Komisja uznała, że Towarzystwo jest podmiotem uprawnionym do występowania do Komisji z roszczeniami, co wynika w szczególności z orzeczeń częściowych przyznających powodowemu Towarzystwu nieruchomości zastępcze i odszkodowanie, chociaż nie jest dla Sądu jasne z jakiego powodu uznała również, że powodowe Towarzystwo skutecznie złożyło wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego. Zdaniem Sądu postępowanie regulacyjne obarczone było błędem, gdyż Towarzystwo Pomocy dla Bezdomnych im. (...) z siedzibą w K. nie złożyło skutecznego wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego, a w konsekwencji jego roszczenia o zwrot nieruchomości bądź przyznania odszkodowania wygasły. Jak już wcześniej sygnalizowano brak jest podstaw do uznania a Sąd był związany w jakimkolwiek zakresie stanowiskiem Komisji Majątkowej, w tym w szczególności aby był związany jej stanowiskiem co do tego czy podmiot, który wystąpił z wnioskiem o wszczęcie postępowania regulacyjnego jest następcą prawnym byłego właściciela oraz co do tego czy podmiot ten złożył wniosek o wszczęcie postępowania w terminie. Kwestie te ocenia samodzielnie Sąd orzekający w sprawie.

Jak już powyżej wskazano powodowe Towarzystwo nie tylko nie złożyło w ustawowym terminie (do 31 grudnia 1992 r.) wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego, ale również, po uzyskaniu osobowości prawnej nie poparło skutecznie, wniosku złożonego przez podmiot nieuprawniony – Zgromadzenie (...). Zgodnie z treścią art. 62 ust. 3 zd. 2 ustawy roszczenia niezgłoszone w tym terminie wygasają, a to oznacza, że po upływie wskazanego terminu nie można się skutecznie domagać wszczęcia postępowania regulacyjnego. konsekwencji należy uznać, że podmiot który nie złożył w terminie wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego przyczyn nie mógł również skutecznie dochodzić roszczeń przed Sądem.

W związku z powyższym Sąd orzekł jak w sentencji.

W związku z uznaniem roszczeń powoda za nieuzasadnione co do zasady z powodu niezłożenia przez powoda wniosku o wszczęcie i prowadzenie postępowania regulacyjnego w terminie, wobec czego roszczenia powoda wygasły, Sąd nie badał pozostałych zgłoszonych przez pozwanego zarzutów.

Na marginesie jedynie wskazać należy, że powodowe Towarzystwo, w postępowaniu regulacyjnym prowadzonym przez Komisję Majątkową, na podstawie orzeczeń częściowych otrzymało łącznie nieruchomości zamienne o powierzchni 1 474,9085 ha oraz kwotę 14 863 550 zł, a także zwrot części nieruchomości położonej w R. o powierzchni 23,06 ha, zaś Dom Generalny Zgromadzenia (...) otrzymał prawo własności nieruchomości położonych w R. o łącznej powierzchni 23,07 ha. Tym samym powód, oprócz kilkunastomilionowego odszkodowania uzyskał nieruchomości o powierzchni prawie 16-krotnie większej niż przejęta przez Państwo nieruchomość w R.. Oznacza to, że uzyskane przez powoda nieruchomości zamienne musiałyby mieć szesnaście razy niższą wartość niż nieruchomości utracone przez Towarzystwo przed wojną i to pomijając prawie 15 000 000 zł odszkodowania, które Towarzystwo uzyskało w toku postępowania regulacyjnego. Zdaniem Sądu w przypadku uznania, że powodowe Towarzystwo skutecznie złożyło wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego niezbędne będzie ustalenie, czy uzyskane już przez powoda majątek nie pokrywa w całości poniesionej przez niego szkody.

Okoliczność ta nie ma jednak znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, z uwagi na omówiony wyżej brak legitymacji powodowego Towarzystwa i oddalenie powództwa z tej przyczyny (pkt I wyroku).

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 99 k.p.c. zasądzając od powoda na rzecz pozwanego koszty zastępstwa procesowego, których wysokość została ustalona na podstawie § 6 ust. 1 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (pkt II wyroku).